УДК 271.2-36:929 Петар Коришки, свети

Драгомир Костић
Универзитет у Приштини, Филозофски факултет, Косовска Митровица
Међународни центар за православне студије, Ниш – Србија
e-mail: kosticdragomir@yahoo.com

ЧОВЕК НА ПУТУ КА БОГУ
(Теодосијево *Житије Светога Петра Коришког,* тумачење)[1]

Апстракт: *У раду се даје поглед на једно од најлепших и најзначајнијих житија у српској средњовековној књижевности.* ***Добро житије****, како га именује његов аутор,* ***Житије Светога Петра Коришког*** *је обимом кратак и сажет спис, али изузетно сложен, контемлативан, и у исто време, занимљив и пун драмских обрта и напетости. То је снажно побожно штиво саткано пре свега на психолошким конфликтима главног јунака, које поучава и инспирише. Истина о делу и истина о Петру Коришком може се открити, међутим, само пажљивим читањем текста. Свако читање и тумачење које се не држи текста, сумњиво је и неверодостојно. Рад је у извесној мери, стога, и дискурс са контрадикторном студијом Владете Јеротића о овом житију, једним од најопширнијих, најбољих, али и најпроблематичнијих текстова о њему.*

Кључне речи: *Теодосије, Свети Петар Коришки, житије, српска средњовековна књижевност, Бог, Исус Христос, беси, стена*.

У основи сваког житија[2] је прича о човеку који настоји да се сједини с Богом (сједини у Богу); или бар, до краја живота, остане на Божјем путу. Упркос свим многобројним тешкоћама, препрекама које га онемогућавају и спутавају у тој његовој жељи, намери.

Такво је и ово кратко Теодосијево житије о Св. Петру Коришком.

О човеку који је успео на том свом путу до Бога. То је тежак пут, само ретки успевају на њему. И то, како? Одрицањем, порицањем, негирањем себе као човека![3]

1 Рад је резултат истраживања у оквиру научно-истраживачког пројекта III 47023 „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“, који финансира Министарство за просвету, науку и технолошки развој Републике Србије.

2 „Уз црквену богослужбену поезију најособенија врста у византијској и у јужнословенској и источној књижевности. Надахнуто античким биографским писањем, житије има дугу историју од првих векова хришћанства до краја средњег века, па и новијег времена. Развијено у оквирима источне православне духовности, житије је вековима трајањем добило своје законе стварања, различите од западних (Vita). И поред заједничке композиционо-стилске схеме, сваки народ је нашао и свој особен израз у житијној књижевности. Тако се у области опште поетике изграђивало национално схватање једне књижевне врсте. Стога се у житијима поред уметничких могу открити и моралне, психичке и уопште духовне особености једног народа.“ Трифуновић 1990, 47.

3„Ни у једном нашем старом делу није с толико снаге и уверљивости приказана драма средњовековног човека распетог између људског и божанског, између ‚грешних’ потреба тела и високог верског идеализма, који је остварљив само по цену умртвљења телесног у себи, аутодеструкцијом.“ Деретић 1983, 85.

И зато на питање ко је Петар Коришки можемо одговорити – Петар је онај који није.

Да би постао, био то што је настојао, желео да буде; да би БИО, он није био.

Његов подвиг је утолико већи што је потицао од човека незнатног порекла, који је био из обичног света/народа. Човек подвижник из суседства. Зна се где се родио и где је живео, док се није одвојио од света. Зна се и место где се подвизавао.[4] Готово да је био један од нас!

Један од нас који се толико усамио, да се одметнуо, присвојио патњу и страдање, посветивши се само једном једином циљу, љубави према Богу, и то толико да је у њој и нестао. Онај који се у целом свом животу бринуо само о томе како ће доспети до Бога, који је све подредио Богу, који је само Бога желео, само за Богом чезнуо! Он је изгубивши свој лик, стао пред лице Божије; изгубивши себе, нашао Њега.

Да само распукли камен у гори нађем

Да би доспео до Бога морао је да се одрекне човека у себи. А то, наравно, није нимало лако и једноставно.

Петар је брзо превазишао родитељска очекивања. Благоверни и благочастиви хришћани, они су га одмах крстили и рано дали да учи свете књиге. Он је оно што су они желели, *просветљен крштењем* и научен *светим књигама*. Али, не само да је учио (читао) књиге, него се стао и управљати према њима. Све више се одвајао (усамљивао) од игре и од својих вршњака, а то је већ изазвало њихово негодовање и осуду. Обележен као неподобан: „Бруко породице и срамото, наша, зашто са друштвом радовати се не изађеш, него свагда ћутиш и безгласан као да си у жалости за киме ходиш? Шта се то с тобом на наше очи дешава, коју потајну мисао у срцу своме носиш и не говориш нам о томе?”[5] Прејако је то *бруко*, претерано; од бруке је он био далеко. Његов грех се састојао у томе, што их је, по схватању породице, *брукао и срамотио*, што је, затим, носио у себи неку *потајну мисао* коју је крио од њих. То је први његов неспоразум са светом око себе. Није одговорио на питање („као дете безлобно“), уместо тога се само насмешио, знајући оно што они нису знали. И наставио по своме. Заправо, још се више повлачио у себе, али и чешће одлазио у цркву, још више учио и постио, при том не захтевајући ништа од родитеља. Већ је имао визију *другог* родитеља и другачијег пута од оног који су му родитељи наменили.

Оно њихово – *коју потајну мисао у срцу своме носиш и не говориш нам о томе* – означава разлаз између њега и њих; они јасно осећају да се с њим нешто дешава и да је нечим потпуно обузет, али нису знали шта се то збива и чиме је зесењен (за чиме ходи!). Тај разлаз ће се само увећавати, попримивши трагичне димензије, посматрано из угла родитеља, односно читаве његове породице.

Дечак од оца и мајке није захтевао ништа, али је, „слушајући Господа“ како говори – *Који љуби оца или матер већма него мене, није мене достојан; и који љуби сина или кћер већма него мене, није мене достојан*[6], већ мислио да оде од њих. А кад

4 То је испосница названа његовим именом. Оно што се не зна јесте да ли још увек постоји или је нестала као и многе цркве и православни споменици на Косову и Метохији у погрому од краја прошлог века наовамо.

5 Теодосије 1988, 267.

6 Матеј 10, 37. „У *Житију Петра Коришког* израз који представља кључ за разумевање вишег смисла и основне поруке дела (…). Тај кључни цитат који чини окосницу дела,“ (…). Шпадијер 2014, 156.

(ако) оде да нађе „кога где служи Богу, да и он остане с њим да Богу служи“.[7] Замена за родитеље био би му неко ко је већ на путу којим је он намеравао да крене. Дакле, сличан њему. Неко ко ће га разумети; јасно је већ да га родитељи нису разумели! Ипак, није отишао. Тога (таквога) није нашао, а остао је и без оца. Јер је отац, по свему како изгледа, неочекивано рано умро. И то, чудно, као да је имало везе с његовом мишљу о одласку („И одмах отац ка Господу отиде,“).[8] Мајка га мајчински заустављала: „Не остављај матер своју, чедо, смилуј се на удовиштво моје, сажали се на сиротство сестре своје, још девојчице. Ти знаш да поред Бога још само тебе и њу за утеху души својој имам. Не остављај ме, молим те, да од плача смрт не окусим због тебе, па ћеш одговарати пред Богом што си ме убио.“[9] (Она је поред Бога имала сина и кћер, он није желео да има никог до Бога!) Молба мајчина је искрена, тешко је било оглушити се о њу (предочени су му: смрт, убиство, грех, одговорност пред Богом). Заузврат је добио допуштење да *живи како хоће*. Мајка не зна да је то *како хоће* у супротности с оним што од њега захтева; живео је како неће! У сваком случају, није могао да занемари обавезе (дужности) спрам њеног *удовиштва* и сестриног *сиротства*. (Као да је цео народ вапио за њим, односно за његовим останком!) Али, „повинујући се у страху“, постио је још више, још већма скренуо пажњу на себе и то негативно – свет му се подсмевао, наденувши му друго име *сухоједац*. Уз то је, скривајући од других (само је мајка знала) додатно мучио себе, носећи уза се „вретиште“ (део покајничке одеће, од кострети или некакве друге грубе материје). То је још више мајку жалостило, стављену у процепу: „Због тога још више мати његова над њим плакаше, гледајући цвет његове младости како се у посту суши. Али бојећи се да не оде, остављаше га да живи како хоће.“[10] Опет то како хоће, а у ствари како неће. Ипак то време, да не би било изгубљено, он је искористио као што бољу припрему за оно време што ће после уследити, а у коме ће се сав посветити служењу и величању Бога.

Мајка је на тешким мукама. Распета је, плаче да је син не остави; плаче јер види да је већ отишао. Ипак, више од свега се боји да и телом не оде, да га више не види, па од њега више ништа није тражила. Са тим *како хоће* је и умрла; смрт је морала да јој буде олакшање.

Оставши сам са сестром, спреман да одмах оде, он оно што се у кући нашло „раздели ништима“.[11] Први корак на Божијем путу је испуњен! Али је мало пожурио с тим, јер је сестра била с њим. Одмах се, међутим, сетио како да се ње најлакше реши. Али на питање да ли хоће да се уда (удомљавање би било природан растанак од ње), она одговара као Рута својој свекрви Ноземини: *немој ме наговарати да те оставим и од тебе отидем; јер куда год ти идеш, идем и ја; и где се год ти настаниш, настанићу се и ја; твој је народ мој народ, и твој је Бог мој Бог*[12]. Он који се спремао да стане на пут који је водио до Бога, није знао да је сестра следила његов пут. Затечен мудрим одговором, није имао куд.

---

7 Теодосије 1988, 267.

8 „Будећи извесну сумњу у читаоца да отац, који није могао бити много стар, разболе се и умре, помало и због туге и разочарења, видећи да је синовљева намера да настави строг испоснички живот непоправљива“, како истиче В. Јеротић. Јеротић 1988, 57. Ипак, *помало* или повише, а можда и нимало, ми то не можемо знати. Утолико пре, што касније, у Петру Коришком нема сећања на оца и ни трага његове гриже савести због његове преране смрти.

9 Теодосије, исто.

10 Теодосије 1988, 268.

11 Идући за речима Исуса Христа: *ако хоћеш савршен да будеш, иди продај све што имаш и подај сиромасима; и имаћеш благо на небу; па хајде за мном.* Матеј 19, 21.

12 Књига о Рути 1, 16.

Заједно напуштају родну родитељску кућу. Од једног старца инока у цркви Св. Петра у оближњем селу „прима анђелски лик“, замонашивши се. Подиже две колибе, једну за себе, другу за сестру и ту „живљаху, и строги пост и молитве к Богу упражњаваху“.[13] Ипак, нису остављени на миру од рођака и познаника који су, дивећи им се, долазили к њима, доносили „потребне ствари“. Али, то им је било непотребно. У ствари, досађивали су им, па брат предлаже да се удаље и оду где их нико не зна. Занимљиво је како сестра изјављује свој пристанак. Она каже неуобичајено: „Како хоћеш, господару!“[14] Заједно су, али је дистанца међу њима.

Тако су отишли у други крај, али опет у близини цркве која је исто била посвећена апостолу Петру. И ту су, међутим, врло брзо скренули пажњу на себе радозналих посетилаца.

Није то био подвижнички живот; није то био онај живот за којим је он жудио и о којем је у житијима читао. Његову жељу „да се дохвати пустиње“ реметило је сестрино присуство. Он, заправо, у сестри више не види само сестру, већ пре свега жену која му смета и која га омета у вршењу преузетих дужности. („О, како ми се велика напаст, ова жена, догоди!“) У његовом срцу, већ испуњеном љубављу према Богу није било места за још једну љубав, макар и према сестри, отуда је она транспонована из личног (сестра, њему најближе) у безлично биће (жена).[15] Одлучује да побегне од ње, али сестра је предосећајући то (тај тренутак) била спремна и пошла за њим. „И дошавши до једне горе високе што се налази крај града Призрена, више села по имену Кориша, на тој гори застадоше да се одморе од напорног пута, јер сестра његова изнеможе и усну.“[16]

Жељено место за подвизавање је нађено. Предстојало је да се само још један корак начини. Ту где су дошли није било места за њега и њу. Опседнут да се скрије, опседнут да побегне „да само распукли камен у гори нађе, размишљаше како би усрдно ушао у њ и у њему, ако Бог хоће, и живот свој у самоћи скончао“.[17] Све оно самство што му је гора нудила, поништавала је сестра својим нежељеним присуством („И помишљаше како је бедно и незгодно са женом живети у пустињи.“) Између Бога и сестре (раније и родитеља) он је давно изабрао. Сад је био тренутак да се та одлука спроведе до краја.

То се није могло извести без позива на Бога (и његове помоћи). И као што је апостол Петар рекао Исусу – *Господе, ти све знаш*[18], тако и он сад: „и ти знаш срца мојега жудњу за тобом, да из љубави према теби и сада ову сестру моју саму у пустињи остављам, јер хоћу да ничим неспутан послужим теби, Богу мојему.“[19]

Препустивши сестру Богу на старање („ову рабу твоју, сестру моју“), она је његова таман колико и Божја, благословио је и, плачући, оставио је онако уснулу.

А она га је, пробудивши се и видевши да га нема, најпре тражила и дозивала, а онда схватила да је коначно отишао.

---

13 Теодосије 1988, 268.

14 Теодосије 1988, 269.

15 А не као што каже В. Јеротић: „Увек изнова теран изнутра на све нове и теже подвиге одрицања, јачајући овако супротне силе у себи, свакако и оне еротске природе, од којих се морао највише прибојавати, јер су управо те силе претиле повратку свему ономе што је имао дефинитивно да напусти, доживљавајући можда овај сукоб повремено и на свесном плану, Петар је све мање у сестри видео само сестру, а све чешће понављао, тужећи се: 'О, како ми се велика напаст, ова жена, догоди!'“ Јеротић 1988, 61.

16 Теодосије, исто.

17 Теодосије 1988, 269.

18 *Господе, ти све знаш, ти знаш да те љубим.* Јован 21, 17.

19 Теодосије 1988, 269.

Тада се збива нешто необично. Сестра плачући пева химничку песму брату, истовремено оплакујући своју судбину, судбину сестре остављене од брата (тужбалицу). Из песме/похвале брату јасно произилази да је њена љубав према њему била већа од оне према Богу! (Из тога може да се закључи да брат није погрешио што ју је оставио!?)

> Тешко мени, где пропадох! Тешко мени, господине брате и водитељу спасења! Тешко мени, слатка моја светлости, како те се лиших? Где си се свио? Где си сад када си мене оставио? Мати ме је наша теби оставила, а ти си ме немилостиво у пустињу саму оставио и бегом одбегао јеси. Тешко мени, што за сан поднесох и шта добих; и зашто, када већ смртним сном бејах обузета, и одмах у њему крај живота не примих, те не бих у ову смртну беду запала! А сада, жива, сасвим и коначно зло погибох. Тешко мени, јадници, шта да радим, камо да се денем! Горо божија света, молим да смрт у теби нађем. Макар ми ти буди милостива, прими и мене овде, и гробом неисходну себе ми сатвори, јер у свет вратити се или у њему бити не волим, нити ми достоји да живим господина брата мојега не гледајући.[20]

Нема прекора брату што је оставио, само констатација, и чисте, сестринске љубави и жалости за њим и собом без њега!

Па ипак, иако је нагласила да не жели да се у свет врати, она „отиде међу друге људе“. Остатак живота провела је „у посту и молитви, онако како је од брата научила“.[21] (И то је похвала њему!)

У причи о брату и сестри занимљиво је још само то како је и од кога, као и када, он примио вест „о престављењу њеном“.

Брат је коначно остао сам с Богом у жељеној пустињи, али мисао на напуштену сестру неће га оставити. Напротив!

Добро житије

Житије Светога Петра Коришког чији пуни наслов гласи *Житије и подвизи светога и преподобнога оца нашег Петра у Коришкој гори испосника* је обимом кратак и сажет спис, али изузетно сложен, контемплативан и у исто време пун драмских обрта и напетости, тако да с правом иде у ред једног од најлепших и најпознатијих дела овога жанра у српској књижевности.[22] Снажно побожно штиво саткано пре свега на

20 Теодосије 1988, 270.

21 Теодосије 1988, 271.

22 „Свакако најлепше светачко житије у српској књижевности је *Живот св. Петра Коришког*, од најпознатијег српског писца средњега века Теодосија, писца и *Житија светог Саве*. Да нема предрасуда о старим српским писцима, Теодосије, писац четрнаестог века, био би уврштен у класике српске књижевности свих векова. А по нашем мишљењу најуспешније његово литерарно дело јесте управо та хагиографија, која није по вредности оцењена само зато што је потискује у позадину личност св. Саве, такође дело монументалне вредности.“ Петровић 2010, 34. „Једва да у нашој старој књижевности има дубље и животније психологије, лепшег, и драматичнијег, и убудљивијег, и људски истинитијег приповедања о рату и подвизима личности, супротстављеног свету, себи, обичном.“ Богдановић 1988, 42. „Дело коме по драматичности збивања, животној веродостојности и психолошкој продубљености нема равна у нашој старој књижевности.“ Деретић 1983, 84. „Нешто мањи обимом од Савиног *Живота господина* Симеона, Теодосијев *Живот св. Петра Коришког* је исто тако невелика, савршених пропорција и мајсторски написана прича.“ (…) *Живот св. Петра Коришког* је најсавршенија творевина монаха Тоедосија, којој нема много равних, ни у старој, ни у модерној српској прози.“ Кашанин 1975, 208.

психолошким конфликтима главног јунака. У делу је, међутим, наглашено и присуство самог аутора. Он пише о животу и подвижништву светитељевом, али пише и о томе како је и по чијем наговору житије о њему створено, као и о неким његовим особеностима (одликама).

„Добро и за добро умиљење, себи и слушатељима корисно поучење“[23] то је ово житије према његовом аутору.[24] Оно се знатно разликује у односу на претходно житије овог писца.[25] Настало на подстицај брата и оца Григорија. Ко је овај, вероватно, старији сабрат Теодосијев, о томе се, међутим, ништа не казује. Писац истиче и проблем дистанце у делу и одговара на (могуће) питање зашто ово (још једно) житије кад су *сва* житија (већ) написана[26] [„Јер се преподобни, макар и у последње нараштаје али не горе од изванредних древних отаца подвизавао, и као бестелесан пошћењем, молитвама и сузама, (...) анђелски у Коришкој пустињи достојно Бога поживевши, јавио се“].

23 Теодосије 1988, 265.

24 О улози житија писао је Теодосије више у уводу *Житија Светог Саве*: „Не као да њега иштемо похвалити, јер је похвала праведнику од Господа, нити да сами какву корист од њега стекнемо, – не; него је и старима било потребно да пишу житија изванредних људи и да их читају ради користи што је људи имају од њих. А нашем последњем, лењивом роду, у који свршетак векова достиже, у коме је мало оних што се спасавају, не само да је потребно него је и веома пожељно да се сад ова житија пишу и да се с више разумевања читају, и да се на њих гледа као на живе стубове што стоје високо, да бисмо видели себе – како и колико заостајемо за њима, и да бисмо савешћу себе осудили због лености у нама, и да бисмо себе подстакли подбодени њима као остаком, и да бисмо се макар мало потрудили да добродетељ. једва да ће и многе и велике повести подстаћи срце наше на исправљање живота.“ Теодосије 1988, 101.

25 „Са Теодосијевим *Житијем Светога Саве* завршава се епоха добрих анђела у српској црквеној књижевности. *Житије Светога Петра Коришког* у том смислу представља прекретницу. Њиме почиње историја демонских испитивања душе, чиме силазак метаисторије у историју добија нову димензију – драматично остварење анахоретске есхатологије.“ Бојовић 2004, 123.

26Не мисли ли се ту на класично *Житије преподобнога оца Антонија* Атанасија Александријског на које подсећа његово житије о Петру Коришком: И Петар је као и Антоније рођен у породици побожних родитеља. Обе породице су имале по једног сина и по једну кћер. Синови су се још у најранијем детињству стали занимати за црквени живот, с том разликом што је Антоније био и остао неписмен, а Петар писмен од малена, тако да је и с те стране упознавао живот људи посвећен Богу. Дечије игре их нису занимале. Доста рано су остали без родитеља, Антоније и без оца и мајке; Петар најпре без оца а потом и мајке. На обојицу су пресудно утицале Христове речи о савршенству одрицањем од материјалних добара. Антоније се, међутим, лако решава присуства сестре (што не значи да она није туговала за њим) и налази старца који је од младости био посвећен усамљеничком животу (то је *онај старац* којег Петар није могао да нађе). Обојица су изложена тешким искушењима ђавола (Антоније, разуме се, у разним могућим варијантама (змија, лепе жене, црни дечак) и демона у најразличитијем изгледу (сваковрсне животиње и војници) покренувши на њих насиље и неподношљиву буку. Обојица, победивши све те демоне и сва искушења, постадоше узори многима. Ипак, међу њима има доста разлике. Петар остаје на својој стени читавог живота, Антоније одлази међу људе и враћа се у пустињу, измењајући стално место подвизавања. Антоније чини чуда (и од тога се склања у самство), Петар који је сам, нема ни прилике ни могућности (а ни сведока) за тако што. Међутим, слично окончавају своје земаљске животе у дубоком усамљеништву, па ипак не сасвим сами већ у друштву инока, с том разликом што их је Петар пре одсудног часа одагнао од себе. Извори: *Житије преподобног оца нашег Антонија Великог,* Архимандрит Јустин Поповић, *Житија светих,* за месец јануар, Ваљево: Манастир Ћелије, 1972; *Житие преподобного отца нашего Антония, описанное святым Афанасием в послании к инокам, пребывающим в чужих странах.* Святитель Афанасий Великий,творения в 4-х томах, том III,1994, с. 178–251, Москва: Спасо-Преображенский Валаамский монастырь; *Атанасије* Александријски, *Житије Светог Антонија*, превео Данијел Дојчиновић, Бања Лука: Филошки факултет, 2014.

Писац, затим, истиче и разлику између онога ко се описује и оног ко описује, наравно, знатно умањујући сопствени значај: „И како бих ја груби и недостојни, који у гресима препогано, и скврно, и нечисто своје живљење истроших, и који отуд стекох срце помрачено и ум страстан, и лиших се мудрих мисли, могао да уприличим реч или украсим у похвалу.“[27]

Теодосије потом пише и о самој улози текста који кани да напише:

„Оставити последњим наштајима житија светих и њихове изванредне и доброљубиве подвиге – добро је, и веома корисно и згодно: на добро надметање доброљубиве душе, када се о томе чита, ревношћу за добродетељ подстиче, исто као што и љубитељи ратова оно што се у незнабожачким списима нађе написано о мужаству неких јунака у древним ратовима, сада о томе радо читају, и оданде се уче да буду усрдни, искусни и неустрашиви у боју против непријатеља.“[28]

Слично је и с улогом житија; писци и *слушатељи житија* су на истом задатку, окренути „против мислених противника и непријатеља душа“.

Житије, истиче писац, није написано као похвала светитељу. Обраћајући се Григорију, он каже: „Због тога се ми у Богу и твојој љубави повиновасмо, и почињемо, по твојој молби, приповедати житије преподобнога, не да бисмо покушали овога похвалити, нити пак желимо што сами корисно од њега добити; јер када преподобни на земљи, за живота, похвале људске није хтео, на небесима тек ову никако сада не жели, (...)“ Не због хвале њему, него да „дубинама заборава не буде прекривено доброга оца добро живљење и у пустињи трпљење, а да би и ми пажљиво гледајући у њега и као останом подстицани понављали подиге његове и на добродетељ се покренули, (...)“.[29]

Похвала светитељу је, ипак, присутна, дата у оквиру самог житија, негде при његовом крају. Аутор је, међутим, поново назначио њену излишност: „О, коликих подвига оца овог похвале мимоиђох и не поменух, избегавајући опширност речи! Нека му их искажу божји анђели с којима и у телу као бестелесан поживе, и од њих нека буде похваљен, јер се са њима у истом збору сада и весели“. Похвала је уследила само зато да би се од „многог бар нешто мало“ рекло.

Али, рекло се доста. Похвала Св. Петру Коришком је песма у прози, песма у прозном тексту; још једна Теодосијева песма у овом делу.

У њој се наглашава да он није био само „именом тврд“ (алузија на широко распрострањено значење имена Петар), већ и „животом“. Затим да је био истински сиромах који „осим себе ништа у пустињи не имађаше“[30], да је „нови пустињак“ који, међутим, „трпљењем и жељним уздржањем, древнима подобан, многе и превазиђе“; онај је који је „Христа у души“ носио; „чедни голуб“, „свеблажени“ победник над бесовима и њихов „прогонитељ“; следио је Христа и сличан њему постао, „у пустињи пошћењем са Христом разапе се, и без мача самомучени до крви јави се мученик“.[31]

Теодосије се као писац јавља (уплиће) у само житије још једном, и то на самом његовом крају. Онда када описује свој сусрет с „чудотворним моштима“ у станишту свечевом:

> А ја, кукавни Теодосије, чувши за чудеса која се показивањем светог
> Духа и исцелењем од светих моштију преподобнога догодише, чезнући
> много за њим, и љубављу и вером, и молитвама преподобнога од Бога

27 Теодосије 1988, 265.
28 Теодосије 1988, 265–266.
29 Теодосије 1988, 266.
30 Теодосије 1988, 284.
31 Теодосије 1988, 285.

> удостојен, дођох из Свете Горе Атона, и светога оца светим и чудотворним моштима поклоних се. Угледавши пустињу његову и стену на коју се подвизавао видех дивно од Бога за отшелнике устројено пребивалиште. Јер место је ван света и за сваки подвиг прикладно, на стално умиљење и плач за богољубне поучно. Пештера, пак, преподобнога, у којој натчовечански као анђео поживе, у цркву божју претворена би, а у њој гроб његов и светих моштију остаци чудотворни леже.[32]

После му је остало да још само прикупи податке од оних који су слушали о њему од инока који с њим беху, „па ми то о њему испричаше да и род роду после њих ово пренесе као повест, те написах и сатворих да сваки може прочитати, да се добро житије преподобнога не би приповедало као сан и гатка, и да тиме не бисмо били лишени користи и умиљења“.[33] *Добро житије* а не *сан и гатка*!

Човек сједињен с Богом

Симболично је Петрово пењање на високу стену[34], где је открио пећину „као од Бога спремљену“ за њега. Није морао да себи подиже колибу. Могао је одмах да се баци на оно за чим је све време чезнуо, да остане сам и управи се једино према једином Богу!

За оно што је наумио да ради, та пештера која му се сама указала била је сасвим на месту. „Према ветру и у очи сунцу насели се да живи у њој. Мразом смрзаван и сунцем жежен, подвиге поста извршаваше.“[35]

Писац се, неочекивано, изнова меша у приповедни процес (ток): „Стајања његова на молитви, поклоњења многа и бијења у прса, или сузе и умиљења његова у свеноћним бдењима ако опишемо како треба, лењивцима и небригама изгледаће нетачно.“ Наравно, да она треба да буду описана тако, *како треба*! Зашто ова сумња? Зашто та брига за лењивце и небриге? Писац настоји да код читалаца (и слушалаца) остави упадљив утисак; жели њихово поверење, жели да му се верује и кад управо невероватне ствари буде износио. Отуд та ограда лењивцима и небригама!

> Јер потпуно убог и бездоман бејаше, и ништа у пештери не имађаше што би лопови могли покрасти осим поцрнела тела и на њему худих рубина власених, (...). Бесхлебан – мало речено – као да је бестелесан без икаквог јела и паљења дима пребиваше, јер се задовољаваше као храном сабирући изданке дивљега биља и горки букови жир, ако се и то храном назвати сме. Пиће његово – из горе слатка текућа вода, која и жеђ гаси и не заробљава дугим спавањем.[36]

Сад видимо зашто је био срећан кад је угледао пештеру. Да је правио колибу, био би то ипак некакав дом; овако је бездоман, или удомљен једино у Богу! А што се лопова тиче који би могли однети само његово *поцрнело тело*, изгледа као да је писац био ироничан или је непотребно трошио речи, ко би посегнуо за тим *поцрнелим телом*?

32 Теодосије 1988, 287–288.

33 Теодосије 1988, 288. „Теодосијеве речи како „сија о њем (Петру) сказаше ми, сија же писанијем јавствено всакому прочитати сатворих“, подсећају на однос „сказано“ и „списано“ (…). Трифуновић 1990, 69.

34 „Просторно удаљавање сада се наставља пењањем у висину.“ Шпадијер 2014, 160.

35 Теодосије 1988, 271. „Пејзаж, природна средина, богати су значењима и учествују у драми подвига сасвим активно, не као мртва мизансцена.“ Богдановић 1980, 173.

36 Теодосије 1988, 271.

Очигледно, није у питању та врста лопова! Оно су лопови који нису веровали и не верују у његову бездомност, бесхлебност; они који нису веровали или још не верују да није имао ништа! Јер, подвиг је подвиг баш зато што је невероватан и (наизглед) немогућ. Истина је (суштаство истине) у вери и веровању! Петар је веровао, верује ли се Петру?! Односно, Теодосије је веровао, верује ли се Теодосију!?[37] Уосталом, није ли

37 Нема сумње, веровао је и Владета Јеротић. Али је свој текст, под снажним утицајем Карла Густава Јунга и његовог учења о колективно несвесном, оптеретио (па и преоптеретио) извесном сумњом у Петрову честиту решеност да истраје на путу ка Богу и учинио га – контрадикторним. На неке недоследности (непрецизности) у њему већ смо указали. А сада нам остаје да се посебно осврнемо на још неке друге. Тако на страни 51. он пише: „Ово запостављање, такорећи презирање свога тела, иде тако далеко да су родитељи принуђени да га силом терају не само да једе, него уопште да се пристојно и одева.“ Шта значи то „пристојно“? О томе нема речи код Теодосија.
Или, кад истиче: „На основу Петровог понашања у пубертету, које је већ примило на себе све одлике изразитог аскетизма, који ће се у идућим годинама само продубљивати и постајати јачи, морамо да закључимо да је у његовом детињству морало доћи до извесних јаких сукоба, с једне стране између Петра и његових родитеља, вероватно оца“ (1988, 52), што може довести до погрешног закључивања да га је тај сукоб одвео до Бога, иако је, заправо, обрнуто. Тај погрешан закључак сугерише његов даљи исказ: „Одрекавши се једном нечег до чега му је било јако стало, највероватније потпуне мајчине љубави, Петар је, потискивањем, касније сублимирањем ове жеље, почео несвесно да остварује свој, како би Адлер рекао, фиктивни циљ који се састојао у апсолутном одрицању сваке жеље, осим једне, наизглед најфиктивније и најапстрактније, жеље потпуног сједињења са Богом.“ Дакле, по Јеротићу, прво је била мајка, па Бог. А морало би бити обрнуто: Бог, па мајка, и сви остали; у ствари, Бог и нико више! Када је дечак почео да сазнаје, сазнао је за Бога; када је сазнао за Бога, више није имало потребе да било шта друго сазнаје!
Још је неприхватљивији (сумњивији) Јеротићев говор о *инцестуозном страху*, што је, заправо, говор о сумњи у Петра Коришког: „Остала је међутим још његова сестра, спремна по годинама и здрављу за удају, али везана за брата нераскидивим спонама, у којима није могла не бити присутна и понека еротска компонента, из простог разлога, што је људско биће тако устројено да у свим везама љубави еротска компонента не може недостајати, пошто тзв. чисте или само духовне љубави, нарочито у овако младим годинама, једноставно нема.“ Јеротић 1988, 59. У свету В. Јеротића, нашем свету, сасвим је могуће, нема; у свету Петра Коришког има и мора имати. У томе је разлика!
Или, зашто би у сестри било „грешних мисли“ и то спрам брата који јој је једини остао у животу и, што је још значајније, био једини путоводитељ на њеном, исто тако, Божијем, или барем хришћанском, путу. Никако другачије, него само произвољно се разуме ово његово гледиште: „Због чега би заправо требало да се једна, још увек релативно млада девица покаје, ако не због њених грешних мисли; можда је ово Петар помислио због њене наметљиве упорности да живи уз њега, одвлачећи га овако, својим физичким присуством, од јединог циља коме се посветио.“ Јеротић 1988, 62. Можда је „помислио“, а можда и није. Шта ћемо ако је ово друго, ако није помислио?
А затим, опет се враћајући Петру Коришком: „Гласови, дакле, не само да га оптужују и на одговорност позивају, већ га поново маме да потражи сестру, иако мртву, што ће рећи да су осим уцењивања од стране његовог Над-ја, и даље присутни последњи одблесци *еротичних нагонских импулса* који нису могли ни да имају некакав други објект својих жеља осим оног јединог, инцестуозног, са којим је највећи део времена Петар провео.“ Јеротић 1988, 69. Нагласио Д. К. – Зашто то? Зашто тако? Зар у Петру, који је био сав окренут и обузет Богом, није у једном тренутку избило и оно још људско у њему, саосећање брата према сестри? Чему то насиље над њим?!
Чини се да је Јеротић настојао да у свакој прилици ухвати Петра Коришког, ако не у некаквом греху, а онда бар у грешним помислима. Зато му је добро дошла змија: „Написали смо већ да је борба са змијом у Петровој души за нас знак да је први додир са архајским слојевима колективно несвесног, тзв. архетиповима остварен. Када бисмо следовали саму ортодоксну психоаналитичку теорију и на почетку ове борбе са змијом, онда не бисмо у овом симболу могли видети ништа

Онај ко је *видјело свијету*[38] говорио својим ученицима: *ако имате вјере колико зрно горушичино, рећи ћете гори овој: пријђи одавде тамо, и пријђи ће, и ништа неће вам бити немогуће*[39].

Било је у његовој близини, додуше, и по која кора леба; доносили су му је посетиоци који су га и овамо тражили и долазили му мимо његове воље (они су, на крају крајева, у функцији приче и приповедања, како би се знало за његово подвижништво, иако је баш „да коме причају о њему" забрањивао).

Што би се, уосталом, бринуо за то шта ће јести и у шта се одењути, кад је Онај којег је намераво да следи говорио: *не брините се за живот свој, шта ћете јести, или шта ћете пити; ни за тијело своје, у што ћете се обући. Није ли живот претежнији од хране, и тијело од одијела*?[40]

Назначено је и да је он мало спавао, односно да вода коју је пио *не заробљава дугим спавањем*. То готово долази као сувишна пишчева примедба; како дуго да спава, какав то лежај има да га сном омами?! Ипак, делује као изненађење начин на који је упражњавао оно мало сна који је себи допуштао: „Сна мало, ослоњен на стену седећи узимаше..." И његово одевање, односно неодевање у функцији је исцрпљивања: „наготу више од меких хаљина љубљаше, јер се радоваше умно посматрајући кринове у пољу, који и Соломонову славу, по речима Господа Бога мојега Исуса Христа у јеванђељу, красотом цвета надмашују".[41]

Бејаше уистину непријатељ „своме телу", како истиче Теодосије. Усамљен, далеко од света, брзо је стекао непријатеље који му нису давали мира. Били су то „беси многи" и „звери дивље".

друго него најчешћи и највише од психоанализе употребљавани симбол вечитог фалуса. Ово би онда био још један доказ *неокончане Петрове борбе са еротично-сексуалним захтевима у њему*. " Јеротић 1988, 70. Нагласио Д. К.

Тако Јеротићу, у једном делу свога текста, Јунг на којег се позивао, по свој прилици, засметао му је. Али он без Јунга, очигледно није могао. Мада му Јунг није био потребан када је закључио „како је Петар био свестан" (...) да се главна битка са демонима води на унутрашњем плану његове душе. Јеротић 1988, 78. Срећом, у претежнијем његовом делу, тај текст је сасвим у реду (то смо, несебично, показали истичући више навода из њега). Штета, могао је то бити један од најлепших текстова о другом тексту код нас! Незгодно је (управо готово парадоксално) што је он објављен уз Теодосијева *Житија*, у неку руку као саставни део дела овог писца („Стара српска књижевност у 24 књиге", књига пета, свеска прва, Просвета – Српска књижевна задруга, 1988). Као приређивач се наводи проф. др Димитрије Богдановић, преводилац *Житија светога Петра Коришког* на савремени српски језик, иако је он, на жалост, пре тога умро. Јеротићев текст је придодат „са жељом да специфично тумачење овога текста постане приступачно ширем кругу читалаца", како се наводи у белешци уз издање, стр. 291. Зачудо, овакав какав је, он је, додуше накнадно (много година после објављивања) просто понео проф. др Дамњана Петровића: „Срећна је околност да је лик повученог пустиножитеља осветлио неуропсихијатар академик Владета Јеротић у раду под насловом *Житије Петра Коришког у светлу дубинске психологије*. Тек када је из таквог угла осветљен овај добротворни изгнаник и пустињак види се сва величина писца каквог није било, то тврдимо са пуном одговорношћу за мишљење и суд, у литератури његовог доба." Петровић 2010, 34. Био је то значајан напредак проф. Петровића у погледу рецепције овог Теодесијевог дела, макар и овако, посредно и накнадно (што је само доказ да никад није касно). Значајно ревидирање његових ставова, јер је он, то исто тако *тврдимо са пуном одговорношћу*, на предавањима својим студентима у Приштини, говорио да је Петар Коришки јео бунике и разно друго биље, па су му се због тога привиђали разни демони и због тога је халуцинирао.

38 Јован 8, 12.

39 Матеј 17, 20.

40 Матеј 6, 25.

41 Теодосије 1988, 272.

На њега се у првом реду окомила нека велика змија. Знао је и од раније за њено присуство испод стене на којој је он био, но није га узнемиравала. И са другим зверима се он срео одмах по доласку овамо, али је у миру живео с њима, док саме нису отишле. Шта се сад догодило? Ко се умешао између њега и звери?

„Беси лукави, који по природи својој мрзе људски род“[42] још од Адамовог времена, када су учинили да човек буде прогнан. Представљали су Петру Коришком озбиљну претњу. Ипак, ко су беси? Шта су они?

Нема те речи ни у Матичином ни у Академијином речнику српског језика. Јасно је да она потиче од речи *бес*, *бесан*, *бесниło*. И да оне означавају и гнев и јарост, и болест, и силу, силност, и обесност, и љутитост, али и ђавола, врага, нечастивог... Беси нарочито могу изнутра да подривају човека. Могу да буду мисли које човека наводе на зло. Могу бити снови који море и изнурују. А то може бити и ничим контролисана човекова природа!

Сад се они „са оном покваренom змијом договоришe“ и „напрегоше све снаге да га многим нападима од стене и од пештере одагнају“. *Од стене и од пештере одагнају*...[43] Дакле, не да га убију, него да га одагнају. Да га скрену с пута. Велика је борба у човеку који се одриче себе и људи зарад Бога. Велике су запреке на том необележеном, неутабаном и опасном путу! Неуморно га следе лична сумња, подсмех других људи, њихова завист чак и мржња. Јер, свако издвајање човека из заједнице, окреће заједницу против њега. Зато, не бори ли се то Петар, не рве ли се сам са собом, или макар негде далеко у себи, у дну своје подсвести, да издржи и опре се искушењу да напусти и стену и пустињу?

Звери, дакле, могу бити саме звери, а могу и само представљати звери, бити њихови симболи!

Да ипак погледамо какав је то био напад. Прво, змија се уопште није појављивала (откуда се, онда, зна да је била велика?), само што из своје пештере „дан и ноћ непрестано јаросна шишташе и шиштањем буку и страх велик изазивајући узнемираваше преподобнога“.[44] *Страх велик изазивајући*... Отуда је и била велика. Тај напад бисмо могли назвати звучним, а долазио је одоздо из приземља.

Но то је био тек почетак! Много обухватнији, опаснији и дрскији напад био је од друге стране. Он се и чуо и видео.

> А беси путем маштарија страховити клопот творећи и по ноћи вичући
> често нападаху на њ. Час долажаху као да вуку са собом ону змију, која
> разјапљиваше чељусти своје а они говораху да га прождере; час као да
> му сестра долази јављаху му се и у ноћи плачући говораху...[45]

Неколико ствари је овде битно: машта (она може бити унутрашња, може припадати и Петру Коришком)[46], змија која се најпре није појављивала пред њим, а сада као да је била приморана да се појави („као да вуку са собом“), али други део исказа

42 Теодосије 1988, 272.

43 „Петар је камен, чврст као стена у својој вери, сједињен заувек са каменом. За своју стену, свој камен, Петар се бори. Његов подвиг је борба за камен који га симболише. За писца Теодосија Петров живот је борба са бесовима који хоће да га одагнају са стене, а тиме и од њега самога.“ Маринковић 2000, 158.

44 Теодосије 1988, 272.

45 Теодосије 1988, 272-273.

46 „Много тога што види и чује (разни гласови који су га оптуживали због суровог поступања са сестром, разне оптичке алузије и халуцинације у којима су му се причињавале опаке звери и птице) само су ‚маштарије' његове рођене душе које су, дакако, беси покренули на акцију.“ Јеротић 1988, 80.

упућује на њену активну улогу у застрашивању („која разјапљиваше чељусти своје а они говораху да га прождере“, али га није прождрала!) и, на крају, сестра – његово најмилије створење на земљи коју је оставио саму. Са њом неконкретно постаје конкретно, нестварно постаје стварно. На једном месту, заједно, фантастичност и реалност![47]

Нема сумње да су га сумње раздирале још дуго пошто ју је напустио; савест је у њему кључала, питања о доличности или недоличности његовог поступка се умножавала.

Сестра се тако поново и на драматичан начин враћа у приповедање иако је оно за њу већ било закључано, што је одлика само врхунских писаца.

Посебно ако се има у виду мртва позиција са које му се обраћа „ова лутајућа сестрина душа“.[48] Упркос томе, то њено говорење је чисто лирско.

> „Брате, брате“, по имену га зовући, „изађи, господине брате, изађи и прими ме у пештеру, да ме звери не поједу. Тебе јединог уместо родитеља имађах, и с тобом, све напутивши, пођох, а ти ме саму оставио јеси! Гле, колико времена по горама тражећи те лутам, од глади и плача изнемогла пропадам, а ти живиш не бринући се за мене као да сам туђа. Ти, каменосрдни немилостивче, зар да се не смилујеш на сузе моје? Хоће ли те примити Господ што си ме оставио? Изађи бар сада те ме узми и к својима одведи, па ћеш се опет у испосничку пештеру вратити.“[49]

Каменосрдни немилостивче... Хоће ли те примити Господ... Не називље ли он себе немилостивим? Не пита ли се он сам хоће ли га Господ примити? Занимљиво је и оно сестрино *к својима одведи...* Ко су своји? Којим својима? Њеним или његовим? Он је морао, сигурно, стотину пута да на тешка питања одговара. Могао ли је то? Како се бранио? Најбоље што је могао, најбоље што човек може! – Певајући псалме Богу! Славећи Господа!

Али се напад није заустављао. Лукав и свиреп, са сестром као средством. „Зашто ти причаш да се бојиш Бога, а сестру своју зверима за јело у пустињи оставио јеси?! И причаш да ћеш се спасти, а колико времена ниси ни покушао да је потражиш! Зар се не плашиш суда, јер ће од тебе душу њену Бог тражити. Којим, ћеш, дакле, већим грехом од овог прогневити Бога, ако не изађеш и не нађеш кости њене те их у земљу не погребеш, и бар тим не умириш Бога према себи.“[50] Не пита ли се то он? Не пита ли то он себе небројено пута? Не пребацује ли то он сваки пут себи?

Сваки пут кад се моли. Сваки пут кад од себе одузима и оно мало што му је остало и прилаже Богу. Као кад је, као да то није ништа, предузео и успешно привео крају „четрдесетодневно и ноћно стајање у посту и молитви“. *Стајање...* Четрдесет дана, четрдесет ноћи... И кад је измолио од Бога помоћ да покварену и љуту змију отера од себе.

„И гле, као против Мадијамаца негда Исусу Навину, и овоме против љуте змије анђео господњи с мачем у рукама појави се и стаде пред њим. Старац од сјаја његова

47 Кашанин 1975, 208. „Ни у једном нашем старом животопису не меша се тако срећно фантастичност и реалност, световни и монашки момент, свакидање и узвишене мисли и осећања. Трећина приповетке је у алегоријама и симболима, и те алегорије и симболи су морали бити од већег утиска на читаоца него сви логични докази и апстрактне мисли.“

48 Јеротић 1988, 63.

49 Теодосије 1988, 273.

50 Теодосије, исто.

уплашен посрну, али га он подиже и рече: ‚Не плаши се од мене. Ја сам Михаило, архистратиг сила господњи, и гле, пошто си молио у помоћ анђела од Бога, сада сам ја од њега послан и дођох да прогнам лукаву змију, која ти пакост чини. Сада ћеш видети славу Бога нашега!'"[51]

Старац... Он се први пут именује тако. И заједно ударише на змију, арханђео мачем, старац мочугом, и она би савладана и отерана.

А он пак који је умолио Бога и примио од њега знак подршке (јављање анђела), питаше се. „Ко сам ја, у страстима поцрнели и у гресима трули и усмрдели, те си преславног и пресветлог твојег главног анђела, Господе, у помоћ мени послао?!" И захваљиваше се Богу (што је очекивано) и, што је посебно занимљиво и на први поглед несхватљивао – змији: „И ушавши у пештеру, захвали Богу и са многим сузама змијино легало обливаше, и доброга божјега анђела као свог саборца Михаила архистратига хваљаше радујући се. А пештеру змијину стаде штовати као божју цркву и свето место, рекавши као Аврам, *‚на месту овом Господ виде*'."[52] Змија, тешко га искушавајући, омогућила му је сусрет с Божјим присуством. И то је било први пут да од Бога добије знак сећања на њега.

Ипак, искушења за њега овим нису била окончана. Још је био на путу, још се морао доказивати, још се морао борити са силама немани. Али сада, када је осенчен Божјим сјајем, било је све другачије!

Змија је побегла, али као да је то био знак бесима да изнова навале на њега. Они се, прегруписани у *прелукавог беса* (из множине у једнину), нису мирили с поразом, него су „са својим умишљајима" и „свакаквим варкама и застрашујућим маштаријама" спремали нови напад.

Овога пута био је то напад и са земље и из ваздуха. „Једнога дана, тако, усред дана као велики облак гавранова и у обличју свакаквих звери скупивши се дођоше на светога. Звери са риком и као да ће га прождрети јављаху се, а гавранови као да ће му ископати зенице очију његових у пештеру се залетаху." Символ свете вере који је, бранећи се, изговорио, брзо их је отерао. Он је готово ликовао. Био је у позицији да им је могао претити: „Телесна звер и клеврет ваш, покварена и вештаствена змија, именом Господа Бога мојега Исуса Христа одавде би прогнана, па ћу се и о вашим маштаријама уз помоћ и именом његовим побринути, (...)"[53] *Вашим маштаријама...*

Поставља се питање зашто Бог допушта све те маштарије и нападе на њега, сва та застрашивања његовог срца. И писац поставља то питање, и, наравно, има спремљен одговор на њега: „Бог, као и древне моћне подвижнике, тако и овога својега роба кушајући хтеде да увенча трпљењем многих напада бесова. Зато допушташе често да беси на њега навале"[54], али да, притом, остане неповређен. И он је то знао, и он се томе радоваше! „Сва злостављања и ударце од бесова примаше, свестан да Бог, цар мој, борење с непријатељима и страдање његово види."[55] Тако да је он, у ствари, постао напаст за бесе. Они су имали муке с њим. Морали су да узмичу испред њега. „Ненаситом љубављу усрдно улеташе у све веће борбе, тако да се и сами беси, гледајући његово трпљење у страдању и непобедиво усрђе у борби, срамљаху, мучећи се око тога

51 Теодосије 1988, 274. Слично, умирујуће, говорио је анђео женама које су дошле на Христов гроб: „А анђео одговарајући рече женама не бојте се ви; јер знам да Исуса распетога тражите.", Матеј 28, 5.

52 Теодосије 1988, 275.

53 Теодосије 1988, 276.

54 Теодосије, исто.

55 Теодосије 1988, 276–277.

како да га убију у све жешћој љутини.“[56] На једној страни се код њих јавља мисао о његовом убиству (сад им то постаје циљ), на другој, код тих истих његових прогонилаца се по први пут јавља стид. Његова победа се јасно назире. Иако стид код његових противника не долази због бесомучних напада на њега, него због немоћи да га савладају и потчине себи.

За следећи напад није им требала машта, довољан им је био само поглед на набујалу реку која је пролазила испод стена. „Када то видеше, беси се стадоше радовати и окупивши се у гомили на светог нападоше и са те стене, по божјем попуштењу, у онај поток мутни стадоше га вући, и по оштром камењу раздираху тело његово, сами себе подстичући“[57], решени да га овог пута убију.[58] Мноштво гласова, мноштво повика се дигло на њега безгласног. „И до потока довукавши га, како нису имали власти да га у њ вргну, бијаху га много и говораху: ‚Иди од нас, бедниче! Теби се међу људима место не нађе, па си у наша пребивалишта дошао да нас протераш, и наше стене и пештере себи у део неправедно наследио јеси. Иди од нас без зла, иди, нико пре тебе не уђе овамо и не учини нам такво насиље! Престани да нас вређеш, иначе ћеш зло свршити!’.“[59] Они који спроводе насиље над њим, оптужују њега за насиље; исто тако и за увреде. Па, ипак, у овом бесмисленом извртању чињеница има смисла. Он се састоји у својеврсном признању прогонилаца Петра Коришког. *Нико пре тебе не уђе овамо*... значи да се нико на такав корак није одлучио, да се нико нија тако борио... Зато су опет остали „посрамљени“.

Следећи пут беси се појављују као мноштва војника у заиста живописном, маштовитом, облику. „И напунили бејаху сву долину и по стенама под оружјем хођаху, са шлемовима у облику глава дивљих вепрова и с ликом медведа и осталих звери на глави и тако страшан призор твораху како би маштаријама уплашили светог.“ Обраћају му се с ниподаштавањем, ипак дајући му као још једну прилику: „Дођосмо да те коначно убијемо. Шта ћеш сад, лудаче? Опамети се бар, и послушај нас: Устани, иди, да мачем заклан зло не умреш. Ни сухо твоје тело људскоме погребу нећемо оставити; расећи ћемо намучене удове твоје и зверима за јело у пустињи разбацаћемо, да се и остали, кад виде како си ти убијен, не усуде да нас вређају и као ти боре.“[60] Дакле, сад се више не плаше само њега, већ и његовог утицаја на друге који могу да га следе. Плаше се семена које може у пустињи посејати! Какво неочекивано признање за његове *намучене удове*, за његово самоизгарање!

Окренутом Богу, све му је било могуће: „Ако би и још веће мноштво пукова навалило, неће се бојати срце моје.“[61]

Ипак га нису остављали на миру. Развијали су, чак, посебну војну тактику као да је био добро утврђен и окружен хиљадама својих војника.

„Беси са гневом великим огорчише се на њ и јурнуше да га убију. А старац на вратима пештере стаде испред њих и с мочугом их спречаваше да уђу к њему. Они, пак, као пси трчаху унаоколо и са задње стране започеше прокопавати пештеру говорећи:

56 Теодосије 1988, 277.

57 Теодосије, исто.

58 *По божјем попуштењу…* „Тако је Петар Коришки у Србији, на почетку 13. века, поновио страшну и славну победу старозаветног Јова. Њихова сличност није толико изражена у спољашњем току догађања, колико у унутрашњем збивању при чему су у оба случајева стављени у покрет неки прастари механизми психичког дешавања који су покренули и тако суштинска и практично нерешива питања божјег дијалога са ђаволом, коришћењем услуга овога да би се искушао и на крају прославио још један божији миљеник и угодник.“ Јеротић 1988, 77.

59 Теодосије, исто.

60 Теодосије 1988, 288.

61 Теодосије, исто.

‚Храбро, не попуштајте у бoју! Одовуд ћемо ући да га закољемо!' А они који се налажаху пред вратима пештере, вичући и оружјем клепећући на њ наваљиваху, и скакаху да га копљем и мачем убију."[62]

Опет се брани молитвама и Божјом славом, молећи се и славећи Бога. „Војводама бесовским" каже: „*Нећу ја* од вас *умрети*, као што се узалуд хвалите преда мном, *него ћу*, напротив, *жив бити* у Богу, спасу мојему Исусу Христу. Макар и не престали да ме хиљадама нападате и изгоните, у име његово ја ћу и живот мој овде скончатио, а ви ћете бити посрамљени и ишчезнућете."[63]

За свој живот пустињака, опет неочекивано, добија од *главног међу бесовима* ново признање. То је похвала Петру Коришком од непријатеља његових:

> „Што се, исмејани од људи, пропасти својој радујеш и тако против нас
> галамиш, или жив од нас избећи помишљаш? Причекај мало! Поново
> ћемо доћи, и брзо ћеш угледати своју смрт. Али зашто се ми уопште и
> боримо с тобом? Какво бисмо веће зло или теже страдање од оног што
> сада имаш могли навалити на тебе? Шта, бедниче, зар није од сваке
> беде горче и тегобније твоје живљење? Како не закључиш да је смрт од живота
> твојега пријатнија? Јер шта је тај твој живот којим се без
> памети хвалиш: зар се ниси сам, гризући биље у пустињи као звер,
> глађу убио? Сунцем паљен, ветром и даждом мучен у каменој пештери
> тело се твоје смрзава и труне, а због наготе кожа је твоја као земља
> поцрнела, а у њој као у врећи кости твоје, као сено исушене, једва се
> држе. И толико страдајући без ума трпећи своје изнураваш живљење?
> Како бисмо те боље од овог повредили или проклели!..." [64]

Занимљиво, он је прозрео ту (такву) *похвалу*. Иза ње је стајала гордост! „Није ми непозната ваша лукава подвала, којом лукаво хвалећи ме наваљујете, и да узнесете ум мој хоћете гордошћу, којом ви опадосте." И, истичући да је „нечист пред Богом сваки који се поноси у срцу", и „ако је што добро у току многих година чинио, у једном часу упропастити може"[65], осврће се на свој пређени пут: „Зато је и пост мој и трпљење моје овде у пустињи, јер је он Бог мој, и спаситељ мој, и заштитник мој, и на њ се уздам. Тело моје, ако је иструлело или труди, никаква зла ми не учини: ако и труљење поднесе, устаће у нетрулежности; јер ако је сада неугледно, устаће у слави; ако је сада немоћно и наготом поцрнело, устаће у сјају."[66] Сада је јасније ко су (шта су) беси? Добијају опипљивију форму. То су они што су га наговарали, или, то је оно шта га је наговарало, у дубини његове душе, у њеној подсвести, да не чини оно што је чинио. „Каква је то корист, по вашем наговору заробити се многим јелима, дебело тело и узаврелу крв имати, и душу многим страстима у гресима утапати?" Такви ће добити по својој заслузи. „А страдање

62 Теодосије 1988, 278–279.

63 Теодосије 1988, 279–280. Нагласио Д. Богдановић.

64Теодосије 1988, 280. „После физичког, као трећа фаза у демонским искушењима, долази психичко мучење. Бесови се вербално обрачунавају с Петром. То је у ствари врхунац. Јер, ко издржи звучне надражаје – малтретирање гласом и виком, ко истрпи физичке нападе и неподношљиве болове, може бити дотучен само обесмишљавањем своје борбе. Реплике које следе и које размењују бесови и Патар Коришки, а које су, суштински, више монолози, представљају кулминацију дела." Шпадијер 2014, 163.

65 Теодосије, исто.

66 Теодосије 1988, 280–281. Слично: *У Бога се уздам, не бојим се*; (…). (Псалам 56, 11) *Та, он је град мој и спасење моје, уточиште моје, нећу посрнути ни мало.* (Псалам 62, 2) *Добротвор мој и ограда моја, уточиште моје и избавитељ мој, штит мој, онај, у кога се уздам*, (…). (Псалам 144, 2) *Гле, и да ме убије, опет ћу се уздати у њ*, (…). (Књига о Јову 13, 15)

моје и тешко живљење што их овде носим за све време живота мојега, нису ни као један дан вечне муке која вас и оне што вас слушају очекује.“ Беси су побеђени, и постиђени.

„А они, чувши од старца ово, за одговор ништа не налажаху, него их обузимаше јед и зубима својим гризући усне говораху: ‚О, невољо! О, ти, Петре, тврда стено! Одоле каменим трпљењем својим, одоле и победи. Одлазимо одавде, из пребивалишта нашег одлазимо. Али ако смо и ми понекад побеђени, боримо се увек и зато неке чак и велике на крају живота надвладамо. И о теби ћемо се, непреподобни, постарати’. И тако посрамљени у стиду отидоше.“[67]

Отидоше, али сумњу у њему оставише. Признају свој пораз, не и његову победу (*непреподобни*)!

Очекивао је *немогуће* и зато није заборављен![68] Награда је дошла од онога према коме су биле управљење све мисли његове, сва дела његова и сва љубав срца, суштина бића његовог:

> После тога светлост велика у неизрецивом виђењу у пештери заблиста, и сан од њега оде по дану и по ноћи, и мишљаше као да је на небесима а не на земљи у радостима и весељу божаственом, и насићиваше се неисказаним виђењима многодневно, тако да је и худо биље и горки жир заборавио јести, и ни да га скупи изаћи потом није мислио, нити је желео још да живи на земљи.[69]

Али то није крај! То је био само крај његовим мукама и почетак славе његове. „Љубављу према Господу своме устрељен, псалмске стихове говораше (...).“ Време потпуног мира, када „са захваљивањем Богу, у спокоју и весељу многе преостале године проведе, ка Богу умом и љубављу од свега земаљског стално узношен, (...)“[70]

Измирен са собом. Док то „у пустињи трпељиво и многострадално му у посту живљење“[71] не приведе се своме крају.

Наравно, гледано из приповедне позиције (перспективе), није могао сам, без икога отићи. Зато су ту били иноци, дошли да би се „од њега испосничком научили живљењу“ (оно семе које је посејао у пустињи, оно чега су се беси бојали!).[72]

Ту где је живео (односно, негирао живот) и где се молио и славио Бога, удесио је себи гроб: „из света одлазећи, нареди им да донесу секиру и мотику, и на тој подвижничкој стени у каменој пештери у којој и до конца живота поживе преподобни, гроб да му усеку умоли их.“[73] Иноцима он, поучавајући их и упозоривши на оно што их

67 Теодосије 1988, 281.

68 „Niko ne treba da bude zaboravljen ko na svetu bejaše veliki; ali svako beše velik na svoj način, i svako u srazmeri sa veličinom onoga što je *voleo*. Jer onaj koji samog sebe voljaše, bejaše velik preko samoga sebe, a onaj koji voljaše druge ljude, bejaše velik preko svoje predanosti, ali onaj koji voljaše Boga, bejaše veći od svih. Svako treba da ostane u sećanju, ali svako bejaše veliki u srazmeri sa onim što je *očekivao*. Jedan bejaše velik u tome što je očekivao moguće; drugi u tome što je očekivao ono večno; ali onaj koji očekivše nemoguće, bejaše veći od svih.“ Kjerkegor 1975, 42. Нагласио аутор.

69 Теодосије 1988, 281. „Ова визија достојна описа у апостола Павла, нити је била само тренутна појава, као што је то била ранија визија арханђела Михаила, још мање патолошка халуцинација суманутог субјекта.“ Јеротић 1988, 84.

70 Теодосије 1988, 282.

71 Теодосије 1988, 283.

72 „Победивши сва зла и искушења која су му стајала на путу, тај за околину чудан човек постаје узор и учитељ другима како да живе ‚по примерима светаца’.“ Петровић 2010, 35.

73 Теодосије 1988, 283. „Повратак мртвог тела у земљу-пећину подразумева наду у васкрсење.“ Павловић 1988, 96.

у пустињи чека (бесовски напади), „исприча им све о животу своме“.[74] (Тако и знамо за његова страдања и подвиге!)

Иноцима је, међутим, дозволио да му се приближе само онолико колико је сматрао да је потребно. Па је тако сам умро (сам је и живео), „дух свој сам преда Господу“.[75] Ипак, те последње његове часе писац је дао из њихове перспективе:

> Те ноћи, кад устадоше за поноћну и јутарњу службу, чуше неизрециве песме и гласове који сладошћу ум и срце у умиљење одводе. И брзо из пештере изађоше и тражаху да виде откуда ово слатко и за слух пријатно појање долази. И погледавши на стену старчеву и видевши пештеру његову као да је многим свећама осветљена, зачуђени тим, говораху: „Кад одосмо, старца самога остависмо. Па ни огња раније у пештери није било. И како светлост велику у њој сад видимо и многих појаца гласе откуда чујемо? Да није ко од познатих му пре нас дошао и с њим се радује? Али какво је то чудно њихово весеље, јер ни песама силу не успевамо схватити?“[76]

А када су, ујутру, стигли пред пећину „нађоше је пуну благоуханих мириса и никога другог у њој не видеше осим преподобнога у усеченом гробу где лежи као да спава, у власено рубље умотан, и отишао ка Господу, лицем веома светло сјајећи (...)“.[77] Изненађени свим оним што су видели, што се дешавало и што се дешава пред њим, жалили су што су били одагнани: „О, немилосрдни! О, равнодушности твоје према нама, оче! Анђеле на свој погреб примити хотећи, нас као грешне одагнао јеси, иако добро знаш да си тиме много ражалостио оне који тебе ни мало нису ожалостили.“[78] Он је, тако, скривајући се од њих, још једном преварио људе. Њима је преостало само да се опросте од њега. Дирљив је тај њихов растанак; иноци су му одали пошту достојну дивљења: „Многим изливањем суза и надгробним псалмима, ако и пре њих од анђела опојаноме оцу одадоше пошту, и часно и преподобно лице његово са страхом целиваше, и тако камењем камени покривши гроб плакаху, називајући себе јаднима и изгубљенима због тога што се лишише светога старца.“[79]

> Није прошло много времена, а глас о њему се убрзо рашчуо: А Бог, не хотећи да утаји зној труда, који је њега ради проливен, и добро и чврсто у пустињи трпљење преподобнога, после не много времена исушене часне и свете мошти њихове као миром аромата благоухањем обогати и дарова им благодат да исцељењем чудеса творе. И до ушију многих допре глас о њему, и одмах људи из околине и из многих ближих и даљих крајева почеше долазити и притицати, па се светим његовим моштима клањају и до овога дана.[80]

Глас о њему...и до овога дана...[81] Био је то глас онога ко се још за живота умилостивио Божјом љубављу!

---

74 Теодосије 1988, 284.
75 Теодосије 1988, 285.
76 Теодосије 1988, 286.
77 Теодосије, исто.
78 Теодосије 1988, 286–287.
79 Теодосије 1988, 287.
80 Теодосије, исто.
81 То је „продор у садашњост“ („прорыв в настоящее“), како је Лихачов назвао прелаз свечевог времена у свевреме. „Житије светога повећава се причама о његовим ‚посмртним чудима’“. Лихачов 1972, 303.

Литература

Богдановић, Д. (1980): *Историја старе српске књижевности*. Београд: СКЗ.

Богдановић, Д. (1988): „Житије Петра Коришког“. у: Теодосије, *Житија*, Београд: Просвета–СКЗ.

Бојовић, Д. (2004): „Пројекција митарства у *Житију Светога Петра Коришког*“. у: *Црквене студије*, Ниш, I, 123–129.

Деретић, Ј. (1983): *Историја српске књижевности*. Београд: Нолит.

Јеротић, В. (1988): „Житије Петра Коришког у светлу дубинске психологије“. у: Теодосије, *Житија*, приредио Димитрије Богдановић. Београд: Просвета–СКЗ.

Кашанин, М. (1975): *Српска књижевност у средњем веку*. Просвета: Београд.

Kjerkegor, S. (1975): *Strah i drhtanje*, preveo Slobodan Žunjić. Beograd: BIGZ.

Лихачов, Д. С. (1972): *Поетика старе руске књижевности*, превео Димитрије Богдановић. Београд: СКЗ.

Маринковић, Р. (2000): „Борба на камену. Трећи култ. *Житије Светог Петра Коришког*“. у: *Даница*, Београд, 148–164.

Павловић, М. (1988): „Теодосијево *Житије Петра Коришког*““. у: Теодосије, *Житија*, приредио Димитрије Богдановић. Београд: Просвета–СКЗ.

Петровић, Д. (2010): „Српска средњовековна књижевност у контексту опште књижевности средњег века“. у: *Књижевна историја*, Београд, 141–142, стр. 9–45.

Свето писмо. (1950). *Свето писмо Старога и Новога завјета*. Превео *Стари завјет* Ђ. Даничић, *Нови завјет* превео Вук Стеф. Караџић. Њујорк–Лондон: Савет библијских друштава.

Трифуновић, Ђ. (1990): *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*. Друго, допуњено издање. Београд: Нолит.

Шпадијер, И. (2014): *Свети Петар Коришки у старој српској књижевности*. Београд: Чигоја.

Dragomir Kostić

MAN UNITED WITH GOD
(Theodosius Hagiography of St. Peter Koriski, interpretation)

The story about a man who insulate himself in the desert, he chose suffering and starvation, and who won demons even outside himself as well as inside himself, devoting only a single goal, love towards God. He was the one who in his entire life taking care only about how to reach to God, who is subordinate to God, who only wanted God, longed only for God! He is losing its character, stood in front the face of God; losing himself, he found Him.

„Well and good saponification to myself and listeners useful learning”... it is this hagiography according to its author. It differs significantly from the previous hagiography of this writer, Hagiography of Saint Sava.

In This literary work was highlighted the presence of the author. He writes about the saint's life and asceticism, but also writes about how, in what way and after whose speech is created hagiography about Peter Koriski and some of his characteristics (qualities).